

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ІМЕНІ ПРОФЕСОРА Є. ПЕТУХОВА
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

***Понятійно-термінологічний апарат
історико-педагогічних досліджень:
історія і сучасні підходи***

Збірник матеріалів

VI Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти

19 травня 2021 року

Вінниця
«Нілан-ЛТД»
2021

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 5 від 27 травня 2021 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редколегії), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Хопта С. М., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (літературний редактор);

Демиди Є. Ф., науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (бібліографічний редактор)

Рецензенти:

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Лапашко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

П 56

Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. 72 с.

Збірник містить тези виступів учасників VI Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти «Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи», проведеного у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2021, присвяченого 30-й річниці Незалежності України, що відбувся в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 19 травня 2021 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	5
<i>О. В. Сухомлинська</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	8
<i>Л. Д. Березівська</i> ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДНИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМІРІВ: НОВІ ФРОНТИРИ	10
<i>Т. Л. Гавриленко</i> ПОНЯТТЄВО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	12
<i>Н. М. Гупан</i> ПРО ТИПОВІ ПОМИЛКИ У ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ АПАРАТІ ДИСЕРТАЦІЙ З ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ	14
<i>І. В. Зайченко</i> ПРО ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ КУРСУ «ЕТИКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»	15
<i>Н. А. Калініченко</i> ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАУКОВЦЯМИ 70-80-ТИХ РОКІВ ХХ СТ.	16
<i>І. І. Колесник</i> «УКРАЇНСЬКЕ ХІХ СТОЛІТТЯ» У КАТЕГОРІЯХ ГЛОБАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ	17
<i>Н. М. Коляда</i> ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИТЯЧОГО РУХУ	18
<i>О. О. Кравченко</i> ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ	19
<i>С. А. Литвиненко</i> НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ВИХОВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ» У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: ДО ПИТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ	20
<i>О. Б. Петренко</i> ДО ПИТАННЯ УПОРЯДКУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ	21
<i>Н. С. Побірченко</i> ТЕРМІН «ЕТНОГРАФІЯ ДИТИНСТВА» У ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ РЕФЛЕКСІЯХ	22
<i>Т. В. Янченко</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ В ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	24
<i>Л. М. Баліка</i> ФЕНОМЕН ПОНЯТТЯ «ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА»	25
<i>В. С. Блах</i> ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ» У ЗАКОНОДАВЧОМУ ПОЛІ УКРАЇНИ	26
<i>С. Б. Бричок</i> ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ	27
<i>О. О. Гриб'юк</i> РОЗРОБЛЕННЯ ТА УЗГОДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СТАНДАРТІВ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНИХ МЕТОДИЧНИХ СИСТЕМ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ (КОМСДН)	29
<i>Н. М. Гринькова</i> ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	30

<i>Л. М. Дяченко</i> АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ	31
<i>С. В. Лапаєнко</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОНЯТТЯ В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	32
<i>Л. І. Меленець</i> ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ПОНЯТТЯ Й ТЕРМІНИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ: ВІД «ДИТЯЧОГО САДКА» ДО «ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»	33
<i>О. П. Міхно</i> «ФЕНОМЕН» ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПОНЯТТЯ	34
<i>А. М. Москаленко</i> НАУКОВА МОВА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	35
<i>І. І. Прудченко</i> КАТЕГОРІАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	36
<i>Ж. Г. Стельмашук</i> СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВИХОВАННЯ»: АНАЛІЗ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	37
<i>Л. І. Страйгородська</i> ПЕРШЕ ГАЛУЗЕВЕ ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ «СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА ШКІЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ» (П. ГОРЕЦЬКИЙ, 1928 Р.) У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО	38
<i>С. В. Тарнавська</i> ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ “СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО”» У ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТАХ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	39
<i>С. М. Хопта</i> ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ ДИТЯЧИХ ПЕРІОДИЧНИХ ЧАСОПИСІВ 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РР. XX СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖУРНАЛУ «ЧЕРВОНІ КВІТИ»).....	41
<i>Т. Ф. Юркова</i> РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ «ЦІННІСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ» У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ.....	42
<i>І. П. Білоцерківець</i> ПОНЯТТЯ «LIFELONG LEARNING» («ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ») У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ АПАРАТІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	43
<i>В. В. Бондаренко</i> З ІСТОРІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДІВ ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ УКРАЇНИ).....	44
<i>М. А. Бондарець</i> СПЕЦИФІКА ТРАКТУВАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ПОНЯТТЯ «MORAL INSANITY» У ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ	44
<i>С. Б. Василенко</i> О. П. РУДНИЦЬКА ПРО ПОНЯТТЯ «МИСТЕЦЬКА ОСВІТА»	46
<i>Є. Ф. Демида</i> ВНЕСОК Б. С. МАНЖОСА У РОЗВИТОК ТЕРМІНОЛЕКСИКИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ.....	47
<i>Т. М. Деревянко</i> ПОНЯТТЯ «ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ» У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ І КОНЦЕПЦІЯХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	49
<i>А. П. Дурдас</i> ПОНЯТТЯ «ВИХОВАННЯ» У ФРАНКОМОВНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	51
<i>Т. О. Золотаренко</i> ПОНЯТТЯ «ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА» В УКРАЇНСЬКІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ.....	52
<i>Х. І. Карайван</i> ТВОРЧА РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ КИТАЮ	53

К. Ю. Коваль ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ»: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ	54
С. Р. Лелюх ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕННИКІВ: ДО ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	55
І. В. Мушка ПОНЯТТЯ «ВАЖКІ ДІТИ» В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО.....	57
Т. С. Павленко С. Ф. РУСОВА ПРО ПОНЯТТЯ «УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»	58
О. С. Павлова ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПАРТНЕРСТВО» У НАУКОВОМУ ПРЕДМЕТНОМУ ПОЛІ ПЕДАГОГІКИ.....	58
І. Ф. Петренко СУТНІСТЬ І ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНІ ПІДХОДИ».....	59
Ю. О. Петрушко ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ДОМАШНЯ ОСВІТА» У ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ	61
О. О. Писларь ТЕРМІНОСИСТЕМА ПОНЯТТЯ «ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ XXI СТОЛІТТЯ.....	61
Х. В. Середа ПОНЯТТЯ «ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ “ТЕХНОЛОГІЇ”» У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	62
С. Д. Сібаров АВТОРСЬКА ШКОЛА В ОБҐРУНТУВАННІ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ НА СТОРІНКАХ НАУКОВО-ДОВІДНИКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
Л. В. Сухомлинська ВКЛЮЧЕННЯ В. О. СУХОМЛИНСЬКИМ ПОНЯТТЯ «ДУХОВНІСТЬ» У ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС	65
Н. В. Чала АМЕРИКАНСЬКИЙ ПЕДАГОГ ГОРАЦІЙ МАНН В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	66
Відомості про авторів.....	69

України, наукометричні бази даних, система Google академія, Google Scholar, хмарні освітні/наукові сервіси, цифровізація освіти тощо; *гуманістичний підхід в освіті*: життєтворчість, здоров'язбережувальні технології в освіті, індекс гендерного паритету в освіті, інклюзивне освітнє середовище, особливі освітні потреби, толерантність в освіті; *духовно-етичний вимір освіти*: віра, духовне виховання, совість, культура моральна, християнська культура, християнська педагогіка, церква і школа; *психолого-педагогічні терміни*: булінг, кібербулінг, критичне мислення, мотивація успіху, особистісна самореалізація, пізнання, прокрастинація, суїцидальна поведінка, тривожність, фрустрація тощо; *організаційно-правові поняття*: академічна доброчесність, декларація прав дитини, державний нагляд (контроль) у сфері освіти, інформаційна безпека, мігрант, неформальні об'єднання дітей і молоді, організаційно-правовий статус закладу освіти, освітній омбудсмен, плагіат, самоплагіат, фальсифікація, хабарництво, ювенальна юстиція тощо.

Зазначимо, що «Енциклопедія освіти» (2021) може бути основою для ґрунтовного тлумачення відповідних понять, ознайомлення користувачів із специфічними педагогічними термінами, оволодіння професійною мовою, забезпечення успішного спілкування і взаємодії в різних соціальних групах, задоволення потреби в самопізнанні та саморозвитку.

Л. І. Меленець

ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНІ ПОНЯТТЯ Й ТЕРМІНИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ:

ВІД «ДИТЯЧОГО САДКА» ДО «ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ»

Педагогічною науковою спільнотою за останні три десятиліття було здійснено кілька досліджень щодо побудови лапідарної класифікації системи педагогічних знань, попри те, що науково-педагогічні знання в їх різновидах є надзвичайно рухливими. Вони з часом змінюються, оскільки відкриваються нові факти, формулюються нові поняття, закони, теорії, методи й способи діяльності, змінюються норми наших оцінних суджень тощо [3, с. 192].

Окрім того, науці відомі небагатовисхідні дослідження аксіології сучасної педагогіки, що виконані в основному на основі аналізу лексико-семантичних характеристик процесу її розвитку й базуються на висновках, що термінологія є мовленнєвою системою та може бути проаналізована за допомогою лінгвістичних критеріїв [1, с. 10].

Дослідники динаміки педагогічної термінології в освітньому процесі зазначають, що проведений аналіз новітньої педагогічної літератури виявив появу значної кількості складених термінів-словосполучень. При цьому двох-, трьох-, чотирьохкомпонентні терміни є досить різноаспектними. Педагогічну спеціалізацію семантики в терміні-словосполученні можуть виражати або стрижневе слово (академічна свобода), або дефінітивний конкретизатор, що вказує на приналежність терміна педагогічній сфері (педагогічна реабілітація), або сукупність значень компонентів (заклад вищої освіти) [4, с. 308-309].

Зважаючи на твердження науковців щодо важливості правильної термінології в будь-якій науці, ми в дослідженні розвитку дошкільних закладів сільської місцевості України (II пол. XX ст.) ґрунтовно вивчили зміст таких основних загальнопедагогічних понять (двох-, трьохкомпонентних термінів-словосполучень),

тематичний ряд яких включає в себе позначення основних принципів і закономірностей педагогіки, терміни педагогічної типології, найменування освітніх інституцій, учасників освітнього процесу та ін.

Нами було зроблено висновки – поняття «дитячий садок», «дошкільний заклад», «дошкільна установа», «дитячий дошкільний заклад», «дошкільний виховний заклад» у вищевказаний досліджуваний період є взаємозамінними. На основі викладених аргументів і фактів в історико-педагогічній розвідці «Дошкільні заклади сільської місцевості України (II пол. XX ст.): огляд положень та визначення понять» ми проаналізували специфіку структури терміна «заклад/установа», висвітили затверджені на законодавчому рівні терміни, що мають як теоретичне, так і прикладне значення [2]. На сьогодні в Законі «Про дошкільну освіту» у ст. 11 наведено таке визначення поняття «заклад дошкільної освіти» – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

Список використаних джерел

1. Вихрущ В. О. Механізми аксіології сучасної педагогіки: спроба системного аналізу. *Зб. наук. пр. Педагогічні науки* / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2019. Вип. 87. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-87-1> (дата звернення: 19.05.2021).
2. Меленець Л. І. Дошкільні заклади сільської місцевості України (II пол. XX ст.): огляд положень та визначення понять. *Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки* / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. 2013. № 21. С. 89–93. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/12174/> (дата звернення: 19.05.2021).
3. Сокол М. Класифікаційна характеристика понятійно-категорійного апарату педагогічної науки. *Освіт. простір України*. 2017. Вип. 9. С. 188–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2017_9_34 (дата звернення: 19.05.2021).
4. Степанова О. І. Динаміка педагогічної термінології в сучасному освітньому процесі: структурно-семантичний аспект. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9. С. 307–310. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology> (дата звернення: 19.05.2021).

О. П. Міхно

«ФЕНОМЕН» ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПОНЯТТЯ

На сучасному етапі розвитку української освіти під час пошуку нових ідей, методів і технологій навчання активізувався процес появи нових понять і термінів. Розвиткові української педагогічної термінології сприяють освітні реформи та інновації, а також численні соціокультурні та геополітичні чинники, передовсім, інтеграція української освіти у світовий освітній простір, адаптація зарубіжних освітніх технологій та методів навчання, що приводить до запозичення, перенесення термінів і понять. Наголосимо, що чітке їх визначення є необхідною умовою історико-педагогічних досліджень.

На сьогодні в українській педагогічній та історико-педагогічній історіографії немає вичерпного тлумачення поняття «феномен». Контент-аналіз близько 50 праць педагогічної проблематики за останні 5 років показав, що поняття «феномен» стає неодмінним атрибутом сучасних історико-педагогічних досліджень. Водночас звернення до феноменології як до методології дослідження ще не отримало